

KARIZMATIKUS INTÉZMÉNYALAPÍTÓK ÉS FEGYELMEZETT ÜGYVIVŐK ■

*A közösség és az egyéniség alakulásának
néhány összefüggése az argentinai magyar
diaszpórában*

Dolgozatomban egy diaszpóráközösség példáján azt vizsgálom, milyen kapcsolat áll fenn az egyéniség, az egyén tulajdonságai, a cselekvő személy törekvései, valamint a közösségi intézmények létrejötte és egy, kettő, esetleg három emberöltőt átfogó fennmaradása között. Felismerhető-e összefüggés egy diaszpóráintézmény célkitűzései és az abban résztvevő második vagy harmadik generációs egyének személyiségjegyeinek alakulása között? Vajon az intézményalapítók személyisége, attitűdjei, értékválasztásai hosszú távú befolyással voltak-e az általuk létrehozott intézmények és a körük épült közösség tagjaira? A válaszkísérlethez egy Buenos Airesben 1999 és 2001 között végzett kulturális antropológiai vizsgálat anyagát hívom segítségül. A kutatás¹ a magyar intézményes élet és közösségi identitás feltérképezését célozta, különös tekintettel a bevándorlók második generációjára.² Jelen írásban az egyéniség és közösség viszonyának szempontjai szerint újragondolva mutatom be kutatásom egy részletét.

MAGYAROK ARGENTÍNÁBAN

Az argentinai magyar világ történetének, jelenének, speciális jellemvonásainak részletes bemutatására itt nem áll rendelkezésre hely. A kérdéskör megismerhető az 1990-es évek vége óta egyre gyarapodó történeti, bibliográfiai és kulturális antropológiai szakirodalomból.³ Fontos tudni, hogy Argentínába a XX. század elejétől több hullámban érkeztek magyar bevándorlók, akik társadalmi, kulturális és vallási hátterüket tekintve heterogén halmazt alkottak. Az utolsó két jelentősebb hullám közvetlenül a második világháború utáni években, valamint az 1956-os forradalmat követően érkezett. Az Argentínában élő magyarok

■
¹ Ez alapján készült el kulturális antropológiai doktori disszertáció könyv formájában. Lásd Kovács Nóra: *Szállítható örökség. Magyar identitásteremtés Argentínában (1999–2001)*. Budapest, 2009, MTA Kisebbségkutató Intézet – Gondolat Kiadó.

² A „generáció” kifejezés a dolgozatban az adott személy bevándorló felmenőikhez viszonyított leszármazási pozíciójára utal. Pl. a második generáció tagjai már vagy a befogadó országban születtek vagy kisgyerekként érkeztek oda.

³ Kovács: i. m.; Kurucz László: *Magyarok Argentínában*. Buenos Aires, 1999, Biblioteca Nacional; Némethy Kesserű Judit: *„Szabadságom lett a börtönöm”. Az argentinai magyar emigráció*. Budapest, 2003, A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága.

létszámát negyvenezer fő körül becsülik.⁴ Az 1990-es évek végén az argentinai magyarok között végzett antropológiai terepmunka tapasztalatai azt mutatták, hogy a Buenos Aires egyik északi elővárosában működő magyar egyesület és a vonzáskörébe tartozó intézmények legfeljebb öt-hatszáz főt érnek el és tudnak mozgósítani rendszeresen. Az első generáció tagjai idősek vagy már nem élnek, esetleg hazatelepültek. A magyarok leszármazottainak többsége kultúrát váltott, és magyarságát nem élte meg intézmények köré szerveződött közösségi formában. Különleges kivételt jelentett e tekintetben az a csoport, akiket az egyetlen, a vizsgálat időszakában több generációt involváló, magyar utánpótlást tudatosan nevelő egyesületnek és társintézményeinek rendezvényein ismertem meg. Közösségükre Magyar Centrumként utalok hangsúlyozva, hogy ez a kifejezés nem a Buenos Aires-i magyarok önelnevezése, hanem elemzésem céljait szolgálta.

Az ezredforduló táján a Magyar Centrum aktív tagsága túlnyomórészt középosztálybeli negyvennyolcas bevándorlók leszármazottaiból állt, a Centrum erős belső kohéziójú központi magját egy rokoni és baráti kapcsolatokkal sűrűn átszőtt második és harmadik generációs tagokból álló közösség alkotta.⁵ E viszonylatok túlnyomó többsége már Argentínában jött létre. A Centrum közössége azonosságtudatának központi elemei közé tartozott az antikommunizmus, a két világháború közti Magyarország értékrendjének számos összetevője, így a Magyarországtól elszakadt magyar közösségekkel való szolidaritás, a Kárpát-medencével kapcsolatos minden magyar vonatkozású ismeret; a magyar nyelv használatának és továbbadásának küldetése. Az etnikai szocializáció kereteit a család mellett a hétvégi magyar iskola (Zrínyi Ifjúsági Kör) és a magyar cserkészet együttesen adták. Olyan magyar kultúra és értékek letéteményesének tekintették közösségüket, amelyet semmilyen mértékben nem befolyásoltak a kommunizmus eszméi és napi gyakorlata. Úgy tűnik, ez a mozzanat azonosságtudatuk részévé vált, és saját maguk számára a közösség presztízsét is megnövelte.

■
⁴ Vö. Borbándi Gyula: *Emigráció és Magyarország. A nyugati magyarok a változások éveiben.* [S. l.], 1996, Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem.

⁵ Az itt negyvennyolcasnak nevezett migránsok többsége közvetlenül a második világháború után hagyta el Magyarországot, tehát valójában negyvenötös. A negyvennyolcas kifejezés az érkezés időpontja alapján vált a helyiek önelnevezésévé. Erről lásd Borbándi: i. m.

DIASZPÓRAINTÉZMÉNYEK ÉS TISZTSÉGVISELŐIK BUENOS AIRESBEN

Terepmunkám tapasztalatai azt mutatják, hogy az argentinai magyar intézményes közösségi élet kialakításában, működésében és megújításában egyaránt kulcsfontosságú szerepet játszott az egyén, a cselekvő személy. Kvalitatív módszerekkel dolgozó társadalomtudósok számos esetben irányították a figyelmet arra, hogy az egyéniség milyen mértékű szerepet tölthet be a közösségi élet és kultúra megformálásában és módosításában. Az argentinai magyar diaszpóraitézmények nyomon követése során több első generációs karizmatikus vezetővel találkozunk, akik személyes adottságaik segítségével hoztak létre és működtettek eredményesen köröket és intézményeket az argentinai magyar közösségi élet második virágkorának tekinthető, második világháború utáni három évtizedben. Terepmunkám során nem az általában már hiányzó – többnyire időskorban Magyarországra visszatelepedett – vezetők működését figyelhettem meg, hanem azt, hogy sikerült-e nekik, és ha igen, milyen mértékig és hogyan intézményesíteniük a személyükhöz kapcsolódó karizmát. Különbféle szabályok és óvintézkedések segítségével el tudták-é érni, hogy munkatársaik akkor is továbbvigyék az intézmények ügyeit, és étellel töltsék meg azokat, amikor a személyes jelenlétükből fakadó irányító, összetartó erő már megszűnt. A közösség működő intézményeinek tanulmányozása során láthattam azt is, milyenek voltak azok tisztségviselői az 1990-es évek végén. Vajon leírhatók-e közös tulajdonságokkal, képességekkel és jártasságokkal a második, egyes esetekben harmadik generációs, a magyar diaszpóráközösségekben aktív személyek?

A Buenos Aires-i magyarokkal az egyes intézményekről folytatott beszélgetések során gyakran és külön kérdés nélkül is a háború utáni évtizedekben alapított intézmények meghatározó személyiségeire fordult a szó. Többségük olyan egyházi személy, protestáns lelkész és katolikus pap, illetve apáca volt, akik fő tevékenységüket valamilyen világi intézmény keretein belül fejtették ki. Ezeket az

intézményeket is többnyire ők maguk hozták létre – természetesen bevándorlótársaik aktív segítségével. A Magyar Centrum központi magját jelentő Hungária Egyesület közvetlen jogelődjét (Centro Hungaro) egy magas egyházi rangú pap, Luttor Ferenc apostoli protonotárius hívta életre. A fiúcserkészetet 1953-ban Leskó Béla evangélikus lelkész, a leánycserkészetet két évvel később a plátanoszi magyar angolkisasszonyok rendházának tagja, Bodolay Margit máter kezdeményezte és vezette. A Mindszentynumot, azaz az argentinai magyar katolikusok egyesületének központját Domonkos László katolikus pap, a Szent László Kollégiumot Pesti József jezsuita szerzetes hozta létre. E két intézmény vezetőit – éppen egymástól nagyon eltérő személyiségük miatt – a továbbiakban bővebben tárgyalom majd. A Magyar Centrumban legendássá vált Zrínyi Ifjúsági Kört egy magyar apáca, Juhász Mária alapította. Adatközlőim elmesélték róla, hogy mater Juhász a háború végén végzett az egyetemen, nyert egy ösztöndíjat a Sorbonne-ra, ahonnan nem tért haza, hanem Argentínában kötött ki, és nyolcadik magyar apácaként került az angolkisasszonyokhoz Plátanosra. Hétvégénként a Hungária Egyesület jogelődjében magyar irodalomról és történelemről beszélgetett a középiskolás korosztállyal. Ez a beszélgetés önképzőkörre nőtte ki magát, és a Zrínyi Ifjúsági Kör formájában intézményesült. A cél akkoriban az volt, hogy elsajátítsák a magyar érettségi tárgyak anyagát, történelmet, földrajzot, irodalmat. Egy egyesületi estén két negyvennyolcas, második generációs nő egymás szavába vágva idézte fel saját ifjúságát és azt, mater Juhász miként környékezte meg a negyvennyolcasok magyar fiataljait a belvárosi Magyar Házban: „Hihetetlen, hogy ezt mind ő szervezte meg. Nagyon ügyes volt. Csak eljött a klubba a vasárnap délutáni teákra, és csak üldögélt a sarokban, és várta, amíg elkezdenek felé közelíteni. Aztán mondta, hogy ő tulajdonképpen földrajz-történelem szakos tanárnő, és hogy itt van egy vers, esetleg érdekel-e valakit, és hát persze hogy érdekelt, meg itt egy színdarab, nem lenne-e esetleg kedvetek előadni? És hát persze hogy volt. A szülők örültek neki. És hányszor kiküldött a mater, mert a barátnőmmel röhögtünk!”

PESTI JÓZSEF ÉS A SZENT LÁSZLÓ KOLLÉGIUM REJTÉLYE

A Magyar Centrum közösségének és általában véve a Buenos Aires-i magyarok intézményes létezésének szempontjából figyelemre méltó szerepet játszott Pesti József katolikus pap, jezsuita szerzetes,⁶ a Szent László Kollégium megteremtője. Pesti 1956 után került Argentínába, majd a hetvenes évek végén az USA-ba költözött. A rendszerváltozás után visszatelepült Magyarországra, a halál azonban Buenos Airesben érte, amikor 1997-ben visszalátogatott a Szent László Kollégiumba.

Pesti József az iskola alapjait a hatvanas években rakta le. Maga gyűjtötte össze a magyar közösség tagjaitól az építkezéshez szükséges anyagi erőforrásokat is. A terveket egy argentinai magyar építész mérnök készítette, a munka kivitelezésében a Buenos Aires-i magyarok fizikailag is részt vettek. Kutatásom idején a negyvenötven évesek közül többen mesélték, hogy a „páter lelkesítésére mentünk falat húzni, a két kezünkkel magunk építettük fel a kollégiumot”. A Szent László Kollégium épületét tehát a magyar bevándorlók első és második generációi a hatvanas években saját erőből, a szó legszorosabb értelmében a saját kezükkel építették fel a magyar közösség számára. A páter által megfogalmazott eredeti alapító okirat értelmében az intézmény a magyar közösségtől el nem idegeníthető. A Szent László Kollégium sikeres *colegio de barrio*, azaz egy adott negyed iskolája lett, amely a zöldövezeti Olivos középosztálybeli lakóinak gyermekeiből verbuválta diákjait. A kilencvenes évek végén prosperáló, gazdasági vállalkozásként is sikeres magániskolát fenntartó testülete, a Szent István Kör adminisztrálta. A Szent István Kör egy olyan második generációs magyarokból álló csoport, amely az iskolát e testület saját tulajdonának tekintette, és nem, vagy csak megszorításokkal állította azt a Magyar Centrum közösségi céljainak szolgálatába. Erre az iskola alapító okirata lehetőséget adott, és ezzel a lehetőséggel élt is az iskolát adminisztráló csoport. Ezzel együtt a Szent László Kollégium helyszínt biztosított bizonyos magyar vonatkozású

■
⁶ Pesti József (1925–1997)
1956-os forradalmár,
költő, östörténész.

programoknak, így a Zrínyi Ifjúsági Kör már említett szombat délelőtti tanóráinak is. A Hungária Egyesület székházától néhány háztömbnyire elhelyezkedő Szent László Kollégiumnak a Magyar Centrum életében betöltött szerepe, pontosabban e szerep szűkössége talányt jelentett számomra a vizsgálat során.

A talány lényege abban állt, hogy a Szent László Kollégium sohasem vált a magyar kolónia gyermekeinek iskolájává. A magyar származású családok közül többen gyermekeiket hagyományosan német iskolákba, anyagi lehetőségeiknek megfelelően a drágább Goethebe vagy az alacsonyabb tandíjat számlázó Ballesterbe küldték. Az iskola nem magyar tannyelvű, a magyart csupán mint idegen nyelvet tanulhatják az argentin gyerekek – ha óhajtják. A spanyol nyelvű tananyagban kiemelt terület volt Magyarország és a magyar kultúra. Az iskolai egyenruhán magyar szimbólumok, a címer és a zászló is szerepeltek. Meg kell jegyezni, hogy a magas tandíjak, valamint az állami támogatás miatt Argentínában egy alap-, illetve középfokú oktatási intézmény működtetése nem csupán kulturális misszió, hanem kifizetődő gazdasági vállalkozás is lehet. Miért nem állt ez az erőforrás egy magyar katolikus pap és a bevándorlók által létrehozott oktatási intézmény a Magyar Centrum és negyvennyolcasokból álló közössége céljainak szolgálatában a vizsgálat időszakában?

A válasz megítélésem szerint Pesti József személyiségében és az általa képviselt ideákban keresendő. Az iskola jubileumi ünnepségének alkalmából a *Dél-amerikai Magyar Hírlap* 2001-ben az alábbi módon emlékezett meg Pesti József személyéről és tevékenységéről:

„Május 7-én, szombaton délután rendezte meg a Szent László-iskola az ünnepélyes megemlékezést 35 éves fennállása alkalmából. Ezt a kört Pesti atya és lelkes támogatói azért alapították, hogy – a plátanosi példán okulva⁷ – ne kelljen az iskolát valamilyen más egyházi v. argentin állami intézmény nevében futtatni, ill. megszervezni, mert ez előbb-utóbb – a lelkes alapító nemzedék kiöregedése után – oda vezet, hogy a magyar kolónia erőfe-

■
⁷ Pesti páter és az egész magyar közösség számára elrettentő példával szolgált a Plátanosi Magyar Angolkisasszonyok Intézete, amely egy katolikus német rend kezére került, és a Buenos Aires-i magyarok számára – mint vagyontárgy és erőforrás – gyakorlatilag elveszett.

szítéséből felépített objektum más csoportok kezébe vándorol, más célokra lesz felhasználva, elvész számunkra. Pesti Páter pályafutására fogunk itt kitérni. Bár e sorok szerzője nem tartozott abba a körbe, akik működését szorosan támogatták (az atya igen keményfejű, aszkéta természetű ember volt, sajátos és sokszor rendhagyó elképzelésekkel, akivel nem volt könnyű dolog együttműködni), mégis ott állt a sorban az ásóval, mikor 1965-ben kiásták a mai iskola első két tantermének alapjait. [...] Utóbbiakban sokat olvastunk különféle magyar helytörténeti munkákban a Buenos Aires-i magyar iskolákról, de senki sem tért ki érdemben arra a kezdeményezésre, amit Pesti atya szervezett és személyes munkájával működtetett legalább egy évtizeden át. [...] Ő nem csak a kolóniában akkor vezető szerepet játszó 48-as emigráció vagy a jól megszervezett Valentín Alsina-i Magyar Dalkör gyermekeivel foglalkozott. Ő nem válogatott: felkereste azokat a magyarokat is, akikről Mons. Luttor Ferenc talán nem is hallott, akiket sohasem láttunk sem a Dalkörben, sem Plátanoson, sem a Magyar Házban, akik más emigrációs hullámokkal érkeztek, vagy a város más vidékein laktak, más társadalmi körökben mozogtak stb., és ezeket is igyekezett bevonni, bekapcsolni a helyi magyar életbe és az egyház kötelékébe. Ahogy kutatunk az emlékek között, felmerül sok olyan gyerek neve, akiket sem előtte, sem azóta nem láttunk köreinkben. Ezek azért jártak a magyar iskolába, mert az atya minden szombaton korán reggel elindult – vonaton, autóbuszon, gyalog – a városon keresztül, és egyenkint szedte össze őket otthonaikban, hogy elhozza Olivosra (a karmelita nővérek »Niño Jesús de Praga« intézetébe) vagy Floridára (az iskolatestvérek »San José« kollégiumába), ahol éppen helyet kapott iskolája működtetésére. Hittan mellett magyar írást-olvasást, történelmet, földrajzot tanultak itt a növendékek. Általában 20 és 50 gyerek között volt a létszáma ennek a hétvégi magyar iskolának, amely azután az épülő Szent László-iskolába költözött. [...] E gyerekek nagy része sohasem csatlakozott az akkor remekül működő Zrínyi Ifjúsági Körhöz, mert annak akkori vezetői, tanárai (M. Juhász

Mária hazatelepédése után) nem voltak valami jó kapcsolatban a harcias, alkalmazkodó együttműködésre igen kevés hajlammal rendelkező Pesti atyával, és általában nem is ismerték azokat az embereket, akik gyerekeiket ide járatták. Ezt a kis történelmi vargabetűt csak azért tettük, hogy szerény emléket állítsunk egy tetterre kész, szorgalmas embernek, egy lelkiismeretes lelkipásztornak, aki emellett nemigen törődött avval, hogy ki mit gondol a munkájáról. Szilárdan meg volt győződve arról, hogy amit csinál, az helyes és hasznos, és dolgozott tovább, saját módszereivel, saját belátása szerint. A Szent László-iskola az ő munkájának eredménye.”⁸

A Szent László Kollégiumot birtokló és működtető Szent István Kör vezetősége a páter távozása után a Centrumtól független önálló úton vezette tovább az oktatási intézményt. A Magyar Centrum belső köreiből a kutatás idején több vezető tisztségviselő fájlalta, hogy a Buenos Aires-i magyarok által épített iskola „nem áll a magyar közösség szolgálatában”. A Magyar Centrumon belül zajló változási folyamat, a közösségi életben résztvevők számának fokozatos csökkenése, a dilemma, hogy megnyissák-e az egyesületet, és ha igen, milyen mértékig azok számára, akik nem magyar származásúak, vagy magyarul már nem beszélnek, különösen aktuálissá tették a Szent László Kollégium lehetséges közösségi szerepének kérdését.

DOMONKOS LÁSZLÓ ÉS A MINDSZENTYNUM

Pesti Józsefétől nagyon eltérő lenyomatot hagyott a Buenos Aires-i magyarok intézményrendszerén és a közösség emlékezetében az Argentínai Magyar Katolikusok Egyesületének, a Mindszentynumnak vezetője, a székházát megálmódó és megvalósító Domonkos László atya.⁹ A vizsgálat idejére megromlott egészségi állapota miatt visszaköltözött Magyarországra. Domonkos páterről ismerősei évek távlatából is rajongással beszéltek. Lelkipásztori kvalitásai mellett zeneszeretetét, karnagyi

⁸ *Dél-amerikai Magyar Hírlap*, 2001. május, 72. sz.

⁹ Domonkos László (1920–2005) verbita szerzetes, a Kodály-módszer és Liszt Ferenc argentinai népszerűsítője.

munkáját, a magyar zenei kultúra argentinai népszerűsítéséért tett erőfeszítéseit emlegették. A visszaemlékezések egy kedves, közvetlen és szerethető, ugyanakkor küldetéstudattal bíró és ambiciózus ember képét körvonalazták.

Utóbbinak köszönhető az egyesület hatalmas belvárosi székháza. Mint az épület egykori gondnokától megtudtam, akkor dőlt el végül, hogy a Mindszentynumnak a városközpontban lesz a helye, amikor kiderült, hogy a Centro Hungaro a belvárosból az északi elővárosba, Olivosra költözik majd. E döntés a városban szerteszét szóródva élő magyarok miatt született, akiknek Olivos már végképp messze esett. Egy magyar építészmérnök készítette a terveket, és Domonkos atya vezényelte a kivitelezést. Beszélgetőtársaim közül többen hangsúlyozták, hogy Domonkos páter „nagyon jó volt *relaciones publicas*ban [kapcsolatépítésben]”, ő szerezte meg a pénzt is egy német katolikus alaptól az épülethez. A Mindszentynum nyitóünnepségét Buenos Aires püspöke, Aramburu bíboros is megtisztelte jelenlétével. A páter a világi hatóságokkal is nagyon gyümölcsöző kapcsolatokat épített ki. Engedélyt szerzett arra, hogy a Mindszentynum épületének legfelső szintjén magyar kolumbárium létesüljön. Állítólag a Mindszentynum e jogosítványa teljesen egyedülálló. A temetők létesítését Buenos Aires városában (Capital Federal) nagyon szigorú szabályok korlátozzák, lakónegyedekben, belvárosban gyakorlatilag már a hetvenes években is szinte a lehetetlennel volt engedélyt új temető kialakítására engedélyt szerezni.

Domonkos atya egészségi állapota megromlott, 1996-ban hazatelepült. Távozása után a katolikus magyarok pap nélkül maradtak, az egyesületi élet megtorpant. Amikor 1999 elején először jártam a Mindszentynumban, rendszeres rendezvényeket nem tartottak az óriási épületben. Egy alkalmi mise utáni ebéden találkoztam az egyesület korábbi gondnoknőjével, aki húsz éven keresztül látta el ezt a feladatot.

„Láttam ezt itt – mutatott körbe –, amikor még csak a téglák álltak. Amikor a páter Domonkos hazament, úgy döntöttem,

én is lemondok. Nézd, ezt az abroszt itt mind én varrtam a saját két kezemmel. Ezeket az edényeket meg (amelyekből a kávéét szolgálták fel) én könyörögtem össze a gyártól, volt, amit ingyen odaadtak, volt, amiért kellett fizetni valamennyit. [...] Négy évvel ezelőtt (1996-ban) harminchatezer peso egyenleggel zártunk. Abból már-már semmi sincs, és panaszkodnak, hogy nem tudják fenntartani az épületet.”

A DIASZPÓRAINTÉZMÉNYEK MÁSODIK GENERÁCIÓS ÜGYVIVŐI

Milyenek a karizmatikus személyiségű alapítókhoz képest az őket felváltó második, egyes esetekben harmadik generációs tisztségviselők a bevezetőben említett Magyar Centrumban és a hozzá kapcsolódó, a terepmunka idején működő intézményekben? Az ábrán azokat az intézményeket tüntettem fel, amelyek a dolgozatban említett Magyar Centrumot a vizsgálat időszakában, 1999 és 2001 között alkották. Központi magja a Hungária Egyesület volt több száz fős, többségében magyar származású tagsággal, egyesületi székházzal, előadóteremmel, étteremmel, sportpályával, az egyik szomszédos telken emelt cserkészházzal. A magyar kórus és a magyar néptáncgyűttes próbái, valamint részben a hétvégi magyar iskola és a cserkészlet foglalkozásai is ebben a térben folytak. Önálló helyszínként működött a magyar katolikus egyesület, a Mindszentynum, valamint szó esett már arról, hogy, a hétvégi magyar iskola óráihoz a Szent László Kollégium bocsátott rendelkezésre szombatonként tantermeket. Az intézmények mellett feltüntetett létszám nem a résztvevő tagok számát jelöli, hanem a koordináló, a feladatokat végrehajtó aktív ügyvivői kört, a kórus esetében a karnagyot és közvetlen segítőt, az hétvégi iskola tanárait és koordinátorait, a katolikus egyesület gondnoki testületét, és a néptáncsoport vezetőjét. A kórus, a hétvégi iskola és a cserkészlet tisztségviselői között jelentős átfedés állt fenn. A felsoroltak közül a legújabb keletű az akkoriban még évtizedes múlttal sem rendelkező magyar kórus volt, míg a cserkészlet és a

hétvégi iskola több mint fél évszázados múltra tekintett vissza és a család közege mellett az argentinai magyar szocializáció legnagyobb hatású, meghatározó intézménye volt. A vizsgálat idején a magyar kórus tagjaként és első magyarországi turnéjuk résztvevőjeként személyesen is megtapasztalhattam, milyen intézményi kultúra alakult ki a Centrum magjában, illetve, hogy milyen tulajdonságokkal, képességekkel, jártasságokkal rendelkeztek a második generációs szervezők.¹⁰ A közösségi együttlétek és a közösségi munka során úgy tűnt, nem annyira az egyéni személyiségjegyek a meghatározók, sokkal inkább a közösségi szocializáció során elsajátított készségek és jártasságok. Csoportjuk a közös célok megvalósításában az alábbi általános tulajdonságokkal jellemezhető: felelősség, szorgalom, energikusság, motiváltság és motiválhatóság, önfegyelem, megbízhatóság, jó kommunikáció, csapatmunka, kezdeményezőkézség, áldozatvállalás, „mi”-tudat, konfliktuskezelés. E vonások a kórus tagjaira természetesen nem

¹⁰ Erről részletesen lásd Kovács: i. m. 137–145., 162–180.

A Magyar Centrum intézményei

azonos mértékben voltak jellemzőek, ugyanakkor döntéshelyezetekben és a mindennapi munka helyzeteiben a csoport meghatározó személyiségei ezekkel voltak leírhatók. A Magyar Centrum tagjai az ilyen tulajdonságokkal rendelkező személyekkel maguk is könnyebben tudnak kapcsolatot teremteni, illetve gördülékenyebben tudnak velük együttműködni. Ennek számos alkalommal voltam tanúja magam is, és a továbbiakban egy sikeres és egy sikertelen együttműködési kísérletet mutatok be.

MAGYARORSZÁGI VENDÉGPAPOK A MINDSZENTYNUMBAN (1999–2001)

Amikor 1998 végén megkezdtem a terepmunkát, Buenos Airesben – és a Mindszentynumban – Domonkos páter 1996-os repatriálása óta nem működött magyar katolikus pap, és a magyar katolikusok egyesületében a közösségi élet és a közösségi vallásgyakorlat lényegében teljesen megállt. Nagyobb egyházi ünnepek vagy a közösség számára fontos jeles napok alkalmából, virágvasárnap, húsvétvasárnap, Szent Erzsébet vagy Szent István napján a Mindszentynumban külön az alkalomra rendszeresen meghívott két katolikus pap valamelyike mondott misét. Egyikük lengyel származású, és e tényt az egyesület gondnoksága egyértelműen pozitívan értékelte. A másik pap a szomszédos Uruguay fővárosából, Montevideóból érkezett az egyes ünnepnapokra. Az utóbbi lelkipásztor néhány évet Magyarországon tanult, és ennek köszönhetően, ha prédikálni nem is tudott magyarul, a szentmise állandó részeit meggyőző magyar kiejtéssel olvasta fel. Sem a lengyelek iránt táplált szimpátia, sem a magyarországi diákmúlt nem bizonyult elégnék ahhoz, hogy a katolikus egyházi ünnepeken megtöltse a Mindszentynum legalább 150 fő befogadására alkalmas kápolnáját. Ezekon az eseményeken a hattagú magyar gondnokcsalád és az egyesület elnökének és feleségének mindenkori jelenlétével együtt sem emelkedett 20-25 fő fölé a jelenlevő magyar hívek serege. Ami a gyülekezet összetételét illeti, a második és harmadik generációs negyvennyolcasokból

álló bentlakó gondnoki család és az ugyancsak másodgenerációs elnök mellett többnyire az első generáció idős képviselői vettek részt ezeken az alkalmakon.

A negyvennyolcas kolónia legnagyobb felekezeti csoportját alkotó katolikusok ebben az időszakban gyakran említették, mennyire fájlalják egy magyar anyanyelvű katolikus lelkipásztor hiányát. A Centrum Magyarországgal fenntartott hivatalos kapcsolatainak javulásával, intenzívvé válásával és egy magas rangú magyar állami tisztségviselő látogatásának köszönhetően a negyvennyolcas magyarok egy csoportja saját maga igyekezett kijárni, hogy Magyarországról küldjenek számukra papot. A lobbizás kezdetét egyik ismerősöm a következőképpen mesélte el:

„Amikor utazott haza a tag Argentínából, hát pont akkor ment a budapesti magyar világtalálkozóra X. és Z. is. És hát X. és Z. a repülőn két oldalról maguk közé vették T.-t, és két oldalról egész úton Budapestig sulykolták neki a témát.”

1999-ben megérkezett a Mindszentynumba tizenegy hónapos kiküldetésbe egy magyarországi pap. 1999. július 18-án, vasárnap a Mindszentynum kápolnája zsúfolásig megtelt az atya első miséjére, több mint kilencvenen voltak jelen a Magyar Centrum második és harmadik generációs tagjai közül. Ez azért is volt feltűnő, mert az utcáról közvetlenül nem megközelíthető kápolnát a vizsgálat idején csak magyar bevándorlók látogatták. Hatalmas kontrasztot jelentett ez az esemény ugyanannak az évnek húsvétvasárnapjának miséjéhez képest, amikor csupán tucatnyi idős ember jött el. A misét ebéd követte, amely során a Centrum tagjainak lehetőségük nyílt arra, hogy személyesen is megismerkedjenek az új lelkipásztorral. A magyarországi pap prédikációi igen magas szintű szakmai és intellektuális felkészültségről tanúskodtak, a papnak azonban a Centrum tagjaival láthatóan nem sikerült megtalálnia a közös hangot. Szerintük a diaszpóragyülekezetek lelki gondozásában a szorosabb értelemben vett szakmai munkán túl kulcsfontosságú szerepet játszik, hogy a pap részt vesz-e

a közösség mindennapjaiban, beszélget-e velük, részévé válik-e gyülekezetének, felismeri-e azok szükségleteit és a személyével kapcsolatos elvárásait. A kommunikációs nehézségek ellenére a vendéglelkész bekapcsolódott a negyvennyolcas magyarok közössége által legfontosabbnak tartott tevékenységbe, az ifjúságnevelésbe, és a cserkészek, valamint az ifjúság számára magyar miséket is tartott szombat esténként az olivosi Cserkészházban. A magasan képzett pap azonban nem mosolygott, emellett a helyiek megítélése szerint sem közvetlen, sem készséges nem volt, sőt egyenesen barátságtalanul viselkedett. Nem beszélgetett, nem énekelt együtt velük, nem játszott a gyerekekkel. Tartózkodását a Magyar Centrum részéről meglehetősen csalódottság, távozását a Mindszentynum gondnoksága oldaláról némi megkönnyebbülés kísérte. Mindezzel együtt a pap érkezését követő kezdeti lelkesedés viszonylag hosszan kitartott, főként a magyar nyelvhez vallásgyakorlatukban is elválaszthatatlanabbul kötődő első generációs, idős magyar bevándorlók körében.

A Buenos Aires-i negyvennyolcas magyarok közössége elvárásainak – éppen csoportjuk különleges jellemvonásai és tudatos közösségépítési gyakorlata miatt – tehát igen nehéz feladat volt lelkipásztorként megfelelni. E megfelelést több tényező nehezítette és nehezíti ma is. A Magyarországról érkezőket – főleg akik már a rendszerváltás előtt felnőttek voltak – a kommunizmus által elkerülhetetlenül befolyásolt magyarországi értékvilág képviselőinek tekintették. Az elődök által rájuk hagyományozott kulturális tudás, amelyet átadnak a közösség újabb generációinak is, tehát a több generáció által is vállalt magyar kulturális értékek – bizonyos történelmi események, irodalmi művek és zenedarabok – aktív ismeretét elvárták az anyaországból érkezőktől. Jól szervezett és olajozottan működő közösségi életük, nevelési rutinjuk részletes, szinte minden helyzetre kidolgozott rendszere az egyébként társasági élethez és közösségi munkához szokott magyarországi látogatók számára is meglepő volt. A Buenos Aires-i magyar kórus első magyarországi útja során, 2001-ben ugyanakkor egy budapesti katolikus plébános segítségét és vendégszeretetét élvezte.

A lelkipásztor és a kórus tagsága találkozásuk pillanatától egy nyelvet beszélt, és tökéletes összhangban tevékenykedett. A májusi budapesti találkozó után ugyanazon év novemberére meg is hívták Argentínába. E kapcsolat szemléletes ellenpontját kínálta a Buenos Airesben egy-másfél évvel korábban megfigyelt viszonynak, a magyarországi pap és az argentinai magyarok csoportja között. A jó kedélyű, kommunikatív, nótázásra mindig kapható és fejében az irodalmi memoriterek kimeríthetetlen tárát őrző pappal történt első találkozás másnapján a kórus a Magyar Centrumban is aktív magja megállapította, hogy „pontosan erre az atyára lenne szükség a Mindszentynumban Buenos Airesben”.

ÖSSZEFOGLALÁS

Jelen írás egyén és közösség, személyiség és közösség, intézményi kultúra és személyiség kérdéseivel foglalkozik az argentinai magyar diaszpóra körében. A vizsgálat alapját egy 1999 és 2001 között végzett kulturális antropológiai kutatás adta. A diaszpóra intézmények első generációs alapítóinak és a második generációs tisztségviselőknél az összevetése azt mutatja, hogy az egyéniség szerepe teljesen más egy intézmény létrehozása esetében, mint annak évtizedekkel későbbi működtetése, fenntartása során. Előbbi esetben nagyobb a jelentősége a karizmatikus erőnek, míg utóbbiban az egyenletes, fegyelmezett kitartás és egy informális, de markáns intézményi kultúra tűnik fontosabbnak. Vajon sikernek vagy kudarcnak tekinthető Pesti József műve, a Szent László Kollégium? Ellentmondásos személyisége, nehéz természete, öntörvényűsége, valamint az, hogy nemcsak a negyvennyolcasok, hanem az összes többi bevándorlóhullám is fontos és elrendő volt a számára, megakadályozták, hogy iskolája az ezredfordulón még élő és aktív negyvennyolcas közösség szolgálatában álljon. Ugyanakkor lelkesítő ereje létrehozta, szorgalma, előrelátása pedig bebiztosította iskolája fennmaradását – akár a magyar közösségtől függetlenül is. Domonkos László karizmatikus és egyben szeretetre méltó személye a Mindszentynumot hívta létre.

Remek kapcsolatépítő képességei segítségével különleges jogosítványokat szerzett a Mindszentynum számára, de távozása nehezen pótolható űrt hagyott maga után. Az első generációs magyar bevándorlóintézmények alapítóira általánosan jellemző, hogy egyházi személyek, így a magyar diaszpóra felekezeti sokszínűsége ellenére is elmondható, hogy a vallás magyarságmegtartó tényező volt Argentínában. A bevándorlók második generációjának magyar közösségi életben aktív tagjai – a cserkészlet és a hétvégi iskola fél évszázados működésének következtében – számos olyan készségnek, képességnek, jártasságnak a birtokában vannak, amelyek együttesen jellegzetes intézményi kultúrát körvonalaznak segítve azok fennmaradását. A két magyarországi pap találkozása a Magyar Centrum közösségével eltérő kimenetelű volt: a tudós, intellektuális, szakmailag nagyon felkészült, ám mosolytalan, zárkózott pap időszakában a Mindszentynum elnéptelenedik. Két évvel később az Centrum tagjaival hasonló értékeket valló, nyájas, kezdeményező pap, aki nagy magyarnóta-repertoárral rendelkezik és egyben katolikus hazafi is, pillanatokon belül hangolódik össze a második, sőt a harmadik generáció képviselőivel is.